

Tema 1: La investigació sociològica sobre l'educació: teories i metodologia

- 1.1 La sociologia com a disciplina científica: inicis i consolidació.
- 1.2 La sociologia de l'educació: una introducció.
- 1.3 Aportacions des de la sociologia funcionalista: sociologia funcionalista-estructural i teoria credencialista.
- 1.4 Aportacions des de la sociologia conflictivista: teories de la reproducció i teories de la correspondència.
- 1.5 Aportacions des de la sociologia interpretativa: interaccionisme i teories de la resistència.

1.1 La sociologia com a disciplina científica: inicis i consolidació

Requisits perquè es desenvolupi una ciència: ha de ser provada i refutada; ha d'aplicar un mètode.

Una “vella” relació: ciències socials i ciències naturals.

Societat industrial (2a meitat s. XVIII), una societat en moviment: canvis socials, impuls del capitalisme, industrialització, la decadència de les monarquies absolutes, diferenciació i divisió en el treball, classes socials.

La Revolució Francesa (1789-1799): amb la conquesta del poder de la burgesia i les revoltes que propiciaren el derrocament de l'Antic Règim, necessitat d'una ciència que estudie la societat.

Origen de la sociologia: Auguste Comte i la ciència de la societat (aleshores “física social”); aplicar el mètode científic a l'estudi dels fenòmens socials; la sociologia apareix com a nom imprès (1838).

socius (llatí “company”) + logos (grec “coneixement”)

1.1 La sociologia com a disciplina científica: inicis i consolidació

Les primeres explicacions sobre els canvis accelerats es fonamenten en conceptualitzacions binòmiques i com a macroteories sistèmiques:

- ordre-conflicte (Comte, Marx)
- societat mecànica-societat orgànica (Durkheim)
- comunitat-societat (Tönnies)

El sentit dels subjectes: sociologia interpretativa (Weber), reflexivitat.

Institucionalització de la sociologia acadèmica, França (1887) i EUA (Chicago, 1892).

Primera càtedra a la Universidad Central de Madrid: Manuel Sales i Ferré (1898), vinculada a la Institución Libre de Enseñanza.

1.2 La sociologia de l'educació: una introducció

La sociologia de l'educació estudia l'organització social de l'educació.

- Nivell micro: identifica i analitza allò que anomenem agents de socialització, que porten a terme el procés educatiu. Són la família, el grup d'iguals, el barri, el veïnat o comunitat, els mitjans de comunicació i l'escola, principalment.
- Nivell macro: estudia els sistemes educatius i la relació que mantenen amb altres sistemes, com ara la cultura, la política i l'economia, i tot aquest conjunt d'elements i de relacions en connexió amb l'estructura social a què pertanyen.

1.2 La sociologia de l'educació: una introducció

Repàs cronològic de les principals aportacions.

- **Émile Durkheim** destaca pel seu interès d'estudiar les relacions de l'escola amb la política i la cultura, en un moment i context de defensa d'una república francesa laica. Freqüentment se'l considera "el pare de la sociologia de l'educació". La metodologia científica per analitzar l'escola moderna com a un microcosmos: l'escola com una societat dins de la societat.
- **Theodor J. Geiger** va ser el primer catedràtic de sociologia que va tenir l'encàrrec d'impartir sociologia de l'educació. El 1930 va publicar un article "L'educació com a objecte de la sociologia" en què recollia el primer programa per a una sociologia de l'educació (com una "partida de naixement" de la sociologia).

1.2 La sociologia de l'educació: una introducció

Després de la II Guerra Mundial:

- L'interès de la sociologia de l'educació es desplaça a la relació entre escola i desenvolupament econòmic (teories del capital humà): hegemonia del funcionalisme, desenvolupament de les teories del capital humà.
- Creix l'interès per estudiar l'escola com a sistema de mobilitat social, en el sentit de l'escola vista com una agència de selecció.
- Inicis del model meritocràtic: la TCH reforça l'argument meritocràtic basat en el fet que la distribució de posicions depèn del mèrit i l'esforç i la productivitat (racionalitat, no adscripció). Un augment del nivell formatiu conduirà a un augment de la productivitat, el reconeixement i la posició social.

1.2 La sociologia de l'educació: una introducció

Influència del desenvolupament de la sociologia de l'educació als Estats Units (I):

- **Informe Coleman 1966:** *Equality of Educational Opportunity* va marcar un abans i un després en la sociologia de l'educació: emfatitzava els determinants socials de les desigualtats educatives i redefinia la idea de la igualtat d'oportunitats.
  - Supòsit de partida: les “escoles iguals” han de produir els mateixos resultats en l'alumnat. Si hi ha diferències, cal atribuir-les a mèrits individuals (talents, intel·ligència), no a l'escola (idea d'escola neutra).
  - Resultat no esperat: no hi havia prou a igualar la inversió educativa per fer “escoles iguals”: 1) els elements de l'oferta educativa són ara més irrellevants; 2) allò que explica més les diferències són les variables del context familiar.

1.2 La sociologia de l'educació: una introducció

Dècada dels anys 60-70:

- Reacció a les propostes funcionalistes amb l'aportació de les teories de **reproducció cultural**; èmfasi de les relacions entre l'escola i les desigualtats; desenvolupament d'obres clau de Pierre Bourdieu per a la sociologia de l'educació: *Les héritiers* (1964), *La reproducció* (1970); punt d'anàlisi central: la cultura (capital cultural) com a productora i reproductora de les desigualtats.
- L'escola reproduceix les desigualtats socials i culturals a través de l'arbitrarietat cultural, gràcies a la qual l'escola imposa els seus criteris de significat i assegura l'èxit acadèmic de les classes superiors; es perpetua així el fracàs en les classes baixes.

1.2 La sociologia de l'educació: una introducció

Influència del desenvolupament de la sociologia de l'educació als Estats Units (II):

- Influència de la perspectiva de l'**interaccionisme simbòlic**: estudi de l'entorn escolar i l'aula, estudis sobre fenòmens com l'etiquetatge, la profecia autoacomplida, el curriculum ocult i la influència del gènere.

Ray C. Rist: 1977 etnografia sobre escoles gueto als Estats Units. Proposa la teoria de l'etiquetatge (labelling theory):

Pocs debats s'han produït dins de l'educació americana que hagen despertat tantes passions com el que proposa les causes de l'èxit o el fracàs a les escoles. Una explicació que ha tingut considerable suport els últims anys, concretament des de la publicació de 'Pygmalion in the Classroom', de Rosenthal i Jacobson (1968), ha estat la teoria que es compleix a si mateixa (profecia autoacomplida). Han aparegut nombrosos estudis que tracten d'explicar els mecanismes mitjançant els quals el professor es crea certes expectatives pel que fa als alumnes, i després aquestes funcionen dins de l'aula per arribar a realitzar el que el professor havia suposat en principi.

1.2 La sociologia de l'educació: una introducció

- Anys 70-80 EUA: **Henry Giroux** destaca el paper del professorat com a agent transformador. Els educadors tenen un paper clau per potenciar valors democràtics, d'igualtat i per ensenyar a reflexionar críticament i educar per a l'acció transformadora de la societat. **Michael Apple**: proposta de les escoles democràtiques resistents on es proposen plantejaments crítics o hegemònics (currículum, organització escolar, etc.).
- Anys 70-80 RU: Teories de la resistència. 1977 **Paul Willis** *Learning to labour*: relacions entre la cultura contraescolar i la classe obrera: els joves de classe obrera renuncien al sistema educatiu; **Angela McRobbie** i **Sara Delamont**: estudi de les resistències femenines: les resistències de les xiques com una doble submissió, la de classe social i la de gènere.

1.2 La sociologia de l'educació: una introducció

- Anys 80-90 context espanyol: sociologia de l'educació des de la perspectiva de gènere. **Marina Subirats i Cristina Brullet Rosa i blau** (1988): anàlisi de les interaccions socials a l'aula per determinar quin és el sistema de valors que s'està transmeten i si hi ha diferències en la valoració d'unes pautes de gènere que formen part del sistema cultural. Entendre l'escola com un espai per transformar la transmissió segregada del gènere i aspirar a una escola coeducativa.

1.2 La sociologia de l'educació: una introducció

Actualitat, algunes de les qüestions i línies de recerca en sociologia de l'educació:

- Estudis sobre l'impacte de la globalització en l'educació.
- Processos de privatització educativa.
- Impacte de l'entorn informacional i l'educació (societat digital).
- Equitat, igualtat, inclusivitat.
- Relacions de gènere i coeducació.
- Segregació escolar (classe social, ètnica i cultural).
- Educació i immigració.
- Inversió educativa.
- Mesura del rendiment escolar.

eldiario.es: El 99,93 % de l'alumnat d'infantil, primària i secundària acaben sense incidències la primera setmana del curs.

Alumnat de primària del CEIP Soler i Godes de Castelló, 14 de setembre de 2020

1. Sociologia funcionalista

Sociologia funcionalista-
estructural

Teoria credencialista

reaccions

2. Sociologia interpretativa

Sociologia interaccionista

Teories de la resistència

3. Sociologia conflictivista

Teories de la reproducció

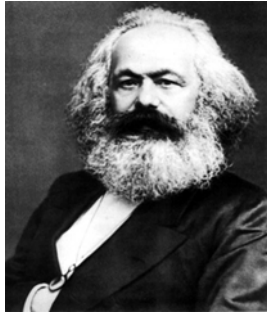
Teories de la correspondència

Tema 1: La investigació sociològica sobre l'educació: teories i metodologia (part II)

- 1.3 Aportacions des de la sociologia funcionalista: sociologia funcionalista-estructural i teoria credencialista.
- 1.4 Aportacions des de la sociologia conflictivista: teories de la reproducció i teories de la correspondència.
- 1.5 Aportacions des de la sociologia interpretativa: interaccionisme i teories de la resistència.

Teories clàssiques de la mà de 3 autors: Marx, Durkheim, Weber

Fundadors de la sociologia, paradigmes teòrics durant el segle XIX (amb la formació dels sistemes estatals d'educació pública) i principi del XX (per comprendre els canvis socials accelerats: formació dels estats nació, expansió del capitalisme, innovacions científiques, consolidació dels drets socials, emergència de les grans ciutats, els mitjans de comunicació i l'estratificació social).

Gran influència en les posteriors teoritzacions i base per a les polítiques educatives, amb tractament desigual a l'educació.

La sociologia de l'educació contemporània està influïda per les seues aportacions: orientació positivista-funcionalista, orientació neomarxista, orientació neoweberiana-interpretativa.

1.3 Aportacions des de la sociologia funcionalista: sociologia funcionalista-estructural i teoria credencialista

Émile Durkheim (1858-1917) entén que els fets socials es poden objectivitzar perquè la sociologia té el rang de ciència autònoma.

Dues obres bàsiques: *Les regles del mètode sociològic* (1895) i *Educació i sociologia* (1922).

Primer autor de la sociologia de l'educació: l'educació és una realitat objectiva i un **fet social**.

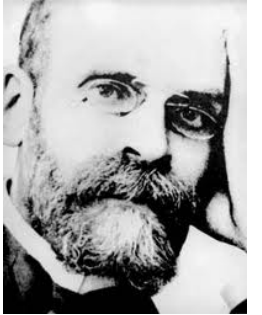
1. Canvis educatius a partir dels canvis socials i econòmics.
2. Característiques estructures educatives en relació directa amb les necessitats socials.
3. Transició societats tradicionals (solidaritat mecànica) a societats complexes (solidaritat orgànica), que comporta canvis en l'organització escolar.

Educació: transferència de normes, valors i coneixements.

Escola: potent agent de socialització; aportació de moral a l'individu.

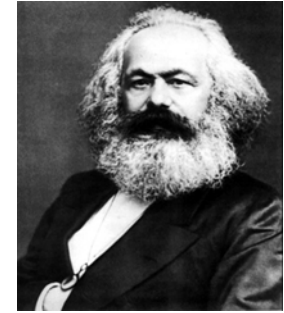
Integració: l'educació construeix personalitats integrades en la societat.

L'educació és l'acció exercida per les generacions adultes sobre aquelles que no han obtingut encara el grau de maduresa necessari per a la vida social. Té per objecte suscitar i desenvolupar en el xiquet un cert nombre d'estats físics, intel·lectuals i morals que li exigeixen tant la societat en conjunt com el medi ambient específic a què està especialment destinat.

1.4 Aportacions des de la sociologia conflictivista: teories de la reproducció i teories de la correspondència

Karl Marx (1818-1883) dedica la major part de la seua obra al món del treball i la producció. Pensador influent dels segles XIX i XX (també ho és al XXI), referent en sociologia, història, economia, també en moviments socials, sindicals, política.

Anàlisi sobre la societat capitalista: **l'educació és de naturalesa classista**, un instrument ideològic de la classe dominant per perpetuar la relació entre classes i reproduir les condicions que la mantenen en el poder:

Educació popular igual? Què es vol donar a entendre amb aquestes paraules? Es vol donar a entendre en la societat actual que l'educació pot ser per "igual" per a totes les classes?

El **canvi social i educatiu** ha de produir-se en tot el sistema, no només en el sistema educatiu: una transformació total del sistema capitalista.

Proposta de la **societat socialista**: l'educació apareix en les propostes programàtiques dirigides al partit del proletariat i als moviments obrers; desenvolupar el potencial humà; unir ensenyament amb el treball productiu, que els infants estiguen en contacte amb el món de la producció perquè el treball té una força educadora i transformadora; crítica a la il·lusió meritocràtica: la persistent influència de [la classe](#).

1.5 Aportacions des de la sociologia interpretativa: interaccionisme i teories de la resistència

Max Weber (1864-1920): comprendre l'acció social, interpretant-la com a font del coneixement de la ciència sociològica.

La sociologia interpretativa o comprensiva posa l'accent en el sentit que donen els subjectes a l'acció social. Els actes humans són socials perquè s'emmarquen en un context de relació i de significat social.

En la societat moderna es dona una transformació dels valors socials: **racionalitat**, enfront dels valors dels costums de les societats tradicionals. La racionalitat té conseqüències: burocratització i coneixement científic.

La institució educativa es pot entendre com un dispositiu de control psicosocial: l'escola (igual que la família i l'església) són associacions de **dominació** (sinònim de poder).

La dominació es vincula amb diferents tipus d'autoritat, 3 tipus:

- 1) Dominació tradicional o educació humanística: transmissió de coneixements sense fins instrumentals, de generació en generació.
- 2) Dominació carismàtica o educació carismàtica: identificació del carisma, selecció de l'elit social.
- 3) Dominació legal o educació especialitzada: formació de professionals que desenvolupen tasques especialitzades, pròpia del [sistema capitalista](#).

Sociologia funcionalista-estructural

Funcionalisme: corrent hegemònic després de la II GM fins als 60:

Talcott Parsons: complexa teoria sobre els sistemes socials; caracterització del funcionalisme:

- Societat: un sistema social integrat.
- Evitació conflictivisme.
- Equilibri com a característica important.
- Institucions socials amb funcions.

Les **funcions bàsiques** del **sistema educatiu**, segons el funcionalisme, són:

1. Funció acadèmica: inculcar habilitats cognitives universals que contribuïsqen al manteniment social.
2. Funció distributiva: preparar els individus en els diferents rols de la divisió del treball.
3. Funció econòmica: que relaciona l'educació i els nivells de productivitat.
4. Funció de socialització política: que genera integració i control social.

Teoria credencialista

Variant del funcionalisme, però que incorpora el conflicte social; desajust del sistema educatiu: els títols generen inflació (excedents).

Entén l'escola com a mecanisme de distribució i com a generadora d'estratificació.

Comparteix també amb el funcionalisme l'anàlisi de la relació entre escola i ocupació.

Randall Collins *The Credential Society*

Crítiques des del credencialisme en relació amb el sistema laboral:

- Les escoles no funcionen, no són eficients en la transmissió real de coneixements i adquisició d'aprenentatge.
- Les graduacions simplement són una recompensa i els certificats una demostració de la disciplina de la classe mitjana.
- Els títols afavoreixen la lluita competitiva per obtenir prestigi social i accedir a posicionaments socials superiors a canvi de la dominació social.

Teories de la reproducció

Pierre Bourdieu *La reproduction*

- El sistema educatiu no és neutral i amb els seus mecanismes s'encarrega de reproduir les desigualtats socials marcades per una base cultural: reproducció cultural.
- Camps socials: l'educació és un camp social (un espai social) específic amb una organització jeràrquica, una estructura, una lògica. Tot camp social té regles (acceptació de les regles del joc, tot i ser arbitràries).
- Camp educatiu: el capital posiciona l'individu (no només econòmic) i l'*habitus* també el condiciona (segons el que s'ha interioritzat, automatitzat).
- Imposició de la violència simbòlica: mecanismes de dominació subtils per tal d'imposar una determinada cultura legitimada de la classe dominant (influència Marx).
- *Habitus*: el fet de nàixer en un món social comporta l'acceptació inconscient de disposicions adquirides. Incorporació d'allò social en el subjecte. L'acció pedagògica transmet una forma subtil de violència simbòlica persistent orientada a produir un *habitus* mitjançant la interiorització d'un arbitrari cultural.

Sociologia conflictivista i l'educació

Teories de la correspondència

Bowles i Gintis *Schooling in Capitalist America*

Analitzen la relació de correspondència entre l'escola i l'ocupació.

Plantegen un paral·lelisme entre les relacions socials en l'àmbit escolar i les relacions socials en l'àmbit laboral.

La teoria de la correspondència considera que la institució educativa socialitza els estudiants de cara al món laboral.

L'estudiant es manté en una posició alienada, està desposseït de control sobre el seu propi procés educatiu.

Està desintegrat de la trajectòria de l'aprenentatge, de l'organització i la participació estudiantil, així com del procés avaluator.

Sociologia interpretativa i l'educació

Sociologia interaccionista

3 idees bàsiques de l'interaccionisme simbòlic:

- L'ésser humà adreça els seus actes en funció del significat que els objectes i els fets li comporten.
- Aquest significat es deriva de la interacció amb els altres.
- Els significats es modifiquen a mesura que l'ésser s'enfronta amb els objectes i els fets, per un procés d'interpretació.

Protagonisme metodològic de l'observació participant (etnografia).

L'ethnomédoologie d'**Alain Coulon**: treballs en educació i trajectòries educació-professionals i estudiants universitaris; l'etnometodologia posa l'accent en la interpretació (paradigma interpretatiu), és a dir, més en la comprensió que no en l'explicació.

La realitat social la van construir dia a dia els actors socials: constructivisme.

Teoria de l'etiquetatge: important en la professió docent.

Teories de la resistència

Idea bàsica: la institució educativa no es manté en una posició de neutralitat.

3 arguments fonamentals de les teories de la resistència:

- 1) La reproducció de l'estratificació social: la classe dominant utilitza el sistema educatiu per a la transmissió de cultura i ideologia, i així perpetuar la reproducció de la diferències d'estatus social.
- 2) La generació d'una oposició: hi ha formes objectives d'opressió que són compartides per grups de persones.
- 3) Les possibilitats de canvi educatiu: la capacitat creativa dels subjectes pot promoure el canvi.

Paul Willis *Learning to labour how working-class kids gets working-class jobs*. Relacions entre la producció contracultural escolar (la cultura contraescolar) i el fet de pertànyer a la classe obrera (la cultura de fàbrica).

Angela McRobbie i Sara Delamont estudi de les resistències femenines.

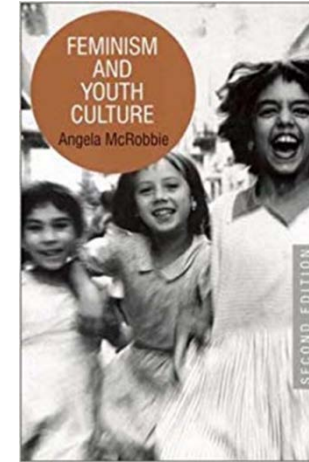
Teories de la resistència

Angela McRobbie:

1977 *Working-class girls and the culture of femininity*

1978 *Feminism and youth culture*: reaccions i resistència de les xiques de classe treballadora; estudi empíric amb xiques entre 13-16 anys d'un club juvenil de la ciutat de Birmingham.

Actualitat d'aquesta perspectiva per a l'estudi de les xiques joves de classe obrera, baix nivell educatiu, treballs poc qualificats i de barris perifèrics. Models estètics, estereotips i consum juvenil caracteritzat per les anomenades *chonis*.

Teories de la resistència

Willis aporta a la sociologia de l'educació una visió dels subjectes (dels estudiants) com a subjectes actius: pràctica contrahegemònica (*hegemonia*, Gramsci) davant la institució educativa.

La noció de producció cultural insisteix, doncs, en la naturalesa activa i transformadora de les cultures, així com en la capacitat col·lectiva dels agents socials, tant per pensar com a teòrics, com per actuar com a activistes (Willis, 1986).

Els agents socials no són suports passius de la ideologia, sinó que són apropiadors actius que reproduïxen les estructures existents a través de la lluita, de la contestació i d'una penetració parcial d'aquelles estructures (Willis, 1988).

Tema 2: L'escola com a institució social: funcions socials de l'escola

2.1 El concepte de funció social i l'escola.

2.2 La distinció entre funcions manifestes i funcions latents.

2.3 Les funcions socials de l'escola: una classificació.

2.1 El concepte de funció social i l'escola

Les **funcions socials** són les tasques o utilitats que una institució desenvolupa a favor del conjunt social o col·lectiu o de les seues parts bàsiques, de manera que se satisfan les necessitats socials i dels individus.

Família i església eren les encarregades de realitzar la funció social d'instruir la població abans de l'escolarització massiva del segle XX. Amb el progrés de la industrialització i la modernització de les societats aquesta funció és assumida cada vegada més per les institucions educatives.

El sistema educatiu desenvolupa diverses funcions que responen a les necessitats de la societat. El sistema educatiu és complementari d'altres sistemes socials (família, cultura, economia, política, religió). Les seues funcions afecten els altres sistemes en relacions d'interdependència.

2.2 Funcions manifestes i funcions latents

Funcions manifestes: conseqüències objectives, reconegudes i intencionades pels participants en l'acció social. Acumulació i transmissió de coneixements, socialització de l'individu, agents per a la innovació, funció selectiva.

Funcions latents: no són esperades ni reconegudes i es dedueixen indirectament, no són percebudes pels participants de l'acció social. Mantenir l'equilibri social, facilitar un lloc de trobada per a les relacions socials, d'amistat i amoroses, eliminar actituds i comportaments negatius, produir xarxes socials.

Funcions manifestes/Funcions latents (classificació original de Robert K. Merton: *Teoria i estructura social*, 1949).

1. Funció acadèmica: que inculca habilitats cognitives universals que contribueixen al manteniment social.
2. Funció distributiva: que prepara els individus en els diferents rols de la divisió del treball.
3. Funció econòmica: que relaciona l'educació i els nivells de productivitat.
4. Funció de socialització política: que genera integració i control social.

2.3 Funcions socials de l'escola: una classificació

- 1) Funció de socialització
- 2) Funció d'educació i formació per al treball
- 3) Funció de guarda i custòdia
- 4) Funció de cohesió social i construcció identitària
- 5) Funció d'estratificació social

REPRODUCCIÓ / TRANSFORMACIÓ?

2.3 Funcions socials de l'escola: una classificació

1) Funció de socialització

- Procés d'aprenentatge per interioritzar el rol que s'ha d'ocupar en la societat, rols socials.
- Adquisició del sistema de normes socials: mecanisme de control.
- Socialització familiar > estadi de la socialització a l'escola (posició adscrita a posició adquirida, Parsons).
- Socialització per adquirir les normes, el valors, el llenguatge, els hàbits i també les emocions i els sentiments; aprèn a viure i pensar en societat.
- Escola: un dels principals agents de socialització; en l'actualitat molta importància al costat de la família, que ha perdut espais segons alguns models de família i criança.

2.3 Funcions socials de l'escola: una classificació

2) Funció d'educació i formació per al treball

- Trasllet d'aquest paper de formació per al treball de la família a l'escola.
- Emissió de les certificacions, credencials.
- Ampli consens en aquesta funció: la institució educativa és la responsable de formar la futura ciutadania, que, a més de ciutadania que conviu sota un sistema de normes i valors, és ciutadania que serà en un futur treballadora.
- Funció relacionada amb l'elecció de centre educatiu: reclams de màrqueting educatiu.

2.3 Funcions socials de l'escola: una classificació

3) Funció de guarda i custòdia

- Funció de cura dels més menuts i joves de la societat per permetre als adults el desenvolupament professional i contribució a l'economia.
- Custòdia entesa com tenir cura dels infants, també vigilar i controlar especialment els adolescents.
- La incorporació de la dona al mercat laboral fa incrementar aquesta funció social de l'escola (guarderies).
- Funció de guardar els joves adolescents: funció de retenció per evitar que estiguen al carrer o també per afavorir que no incrementen així les taxes d'atur.
- Abandó i retenció en el sistema educatiu: connexió amb la crisi laboral i falta de llocs de treball.

2.3 Funcions socials de l'escola: una classificació

4) **Funció de cohesió social i construcció identitària**

- Funció de mantindre l'ordre social.
- Creació, manteniment i enfortiment de les identitats col·lectives.
- Identitats que es transformen i varien en temps i espai (construcció sociohistòrica).
- Estat espanyol: identitat homogeneïtzada/heterogènia (identitats uninacional/plurinacionals).
- Ordre social: manteniment del consens, evitació del conflicte, l'educació com a homogeneïtzadora i també asseguradora de la persistència de la diversitat necessària (Durkheim).
- Educació bàsica homogènia i de base general i instructora de la ciutadania (procés d'homogeneïtzació social); una educació especialitzada per assegurar la divisió social del treball (procés de diferenciació social).

2.3 Funcions socials de l'escola: una classificació

5) **Funció de classificació social**

- Funció de selecció i de distribució de les posicions en l'estructura social.
- Sociologia credencialista: l'escola exerceix la funció de distribuïdora de posicions diferenciades per tal de configurar l'estratificació social.
- Títols acadèmics com a instruments per a l'ascens social (mobilitat social).
- Meritocràcia: l'escola és l'encarregada de formar, i també seleccionar, aquelles persones que desenvoluparan en un futur les tasques necessàries per mantenir el funcionament de la societat.
- Recompenses del model meritocràtic: estatus i posicions socials majors.

Tema 3: Relacions de poder, polítiques i reformes educatives

3.1 La sociologia de l'educació i la política educativa.

3.2 Reformes educatives: evolució i caracterització en el context espanyol.

3.3 Polítiques educatives i globalització.

3.1 La sociologia de l'educació i la política educativa

L'educació es regula mitjançant polítiques i normes educatives > moment històric i context, visió macro.

Una **reforma educativa** és una resposta política als canvis socials, econòmics, culturals i tecnològics d'una societat; implica un procés de negociació política i de participació d'agents socials i comunitat educativa.

La revisió històrica és fonamental: per entendre el passat i la seua incidència en la configuració de sistema educatiu actual > evolució i particularitats de cada territori.

La sociologia de l'educació aporta a l'anàlisi de la política educativa aquestes dimensions fonamentals:

- L'anàlisi teòrica dels canvis socials i la repercussió en els canvis educatius.
- L'anàlisi de les estadístiques i indicadors educatius.
- L'anàlisi dels discursos relacionats amb la política educativa.
- L'anàlisi de les pràctiques educatives.

3.1 La sociologia de l'educació i la política educativa

Les reformes educatives es poden dotar d'un diagnòstic previ (Llibre Blanc-LGE 1970) amb l'objectiu de dimensionar el sistema educatiu, febleses, potencialitats, abans de les propostes i mesures d'acció de canvi.

El diagnòstic del sistema educatiu necessita indicadors educatius: anàlisi del context, fonts de dades secundàries:

- Panorama de la educación (OCDE)
- Datos y cifras del curso escolar
- Datos y cifras del Sistema Universitario
- Sistema Estatal de Indicadores de la Educación
- PISA: Programme for International Student Assessment
- TALIS: Teaching and Learning International Survey
- PIAAC: Programme for the International Assessment of Adult Competencies

3.2 Reformes educatives: evolució i caracterització en el context espanyol

Reforma educativa: una resposta política als canvis i les transformacions d'una societat.

Negociació política > crítiques i reivindicacions.

«Totes les reformes educatives apel·len, d'una manera o una altra, a la millora de la qualitat de l'educació com la seua principal raó de ser.» (Feito, 2016)

Qualitat educativa: major dotació de recursos, implementació d'estàndards i resultats en proves internacionals, vinculada a reformes educatives amb partits conservadors (LOQE, LOMQE).

Visió crítica de la noció de **qualitat**: noció buida de contingut, paradigma neoliberal de l'educació, concepte equívoc (Beltrán, Hernández i Muntané, 2008).

3.2 Reformes educatives: evolució i caracterització al context espanyol

Any	Nom de la llei	Govern
1980	Llei orgànica de l'estatut de centres escolars	UCD
1985	Llei orgànica reguladora del dret a l'educació	PSOE
1990	Llei orgànica general del sistema educatiu	PSOE
1995	Llei orgànica de participació, Avaluació i govern dels centres docents	PSOE
2002	Llei orgànica de qualitat educativa	PP
2006	Llei orgànica d'educació	PSOE
2013	Llei orgànica de millora de la qualitat educativa	PP

3.2 Reformes educatives: evolució i caracterització en el context espanyol

Destacats dels últims anys:

- Successives reformes educatives durant els anys 90 i dècades del 2000 (fins al 2013).
- Període de crisi econòmica: reducció de la despesa pública en educació, polítiques d'austeritat («racionalització de la despesa pública en educació») i reducció de la capacitat adquisitiva de les famílies. La despesa pública es va reduir per als centres públics, mentre que va augmentar per als centres concertats i privats.
- Govern valencià: canvi de govern 2015. Major inversió en l'escola pública mitjançant el programa Xarxa Llibres, les beques menjador, el descens de ràtios i l'augment d'unitats 0-3.
- Pacte d'Estat per l'Educació: formació d'una subcomissió del Congrés espanyol per al Pacte Social i Polític per l'Educació. Negociacions entre les formacions polítiques. Es va exigir un pacte vinculat de manera directa a un augment de la inversió educativa >> es van trencar les negociacions i el possible pacte (maig 2018).
- Futur pròxim: presentació del Projecte de Llei orgànica de modificació de la LOE (LOMLOE) el 13 de març de 2020. Actualment es troba en tramitació parlamentària [LOMLOE](#).

Gasto público en educación, total (% del PIB) - Spain

Instituto de Estadística de la Organización de las Naciones Unidas para la Educación, la Ciencia y la Cultura (UNESCO).

Línea

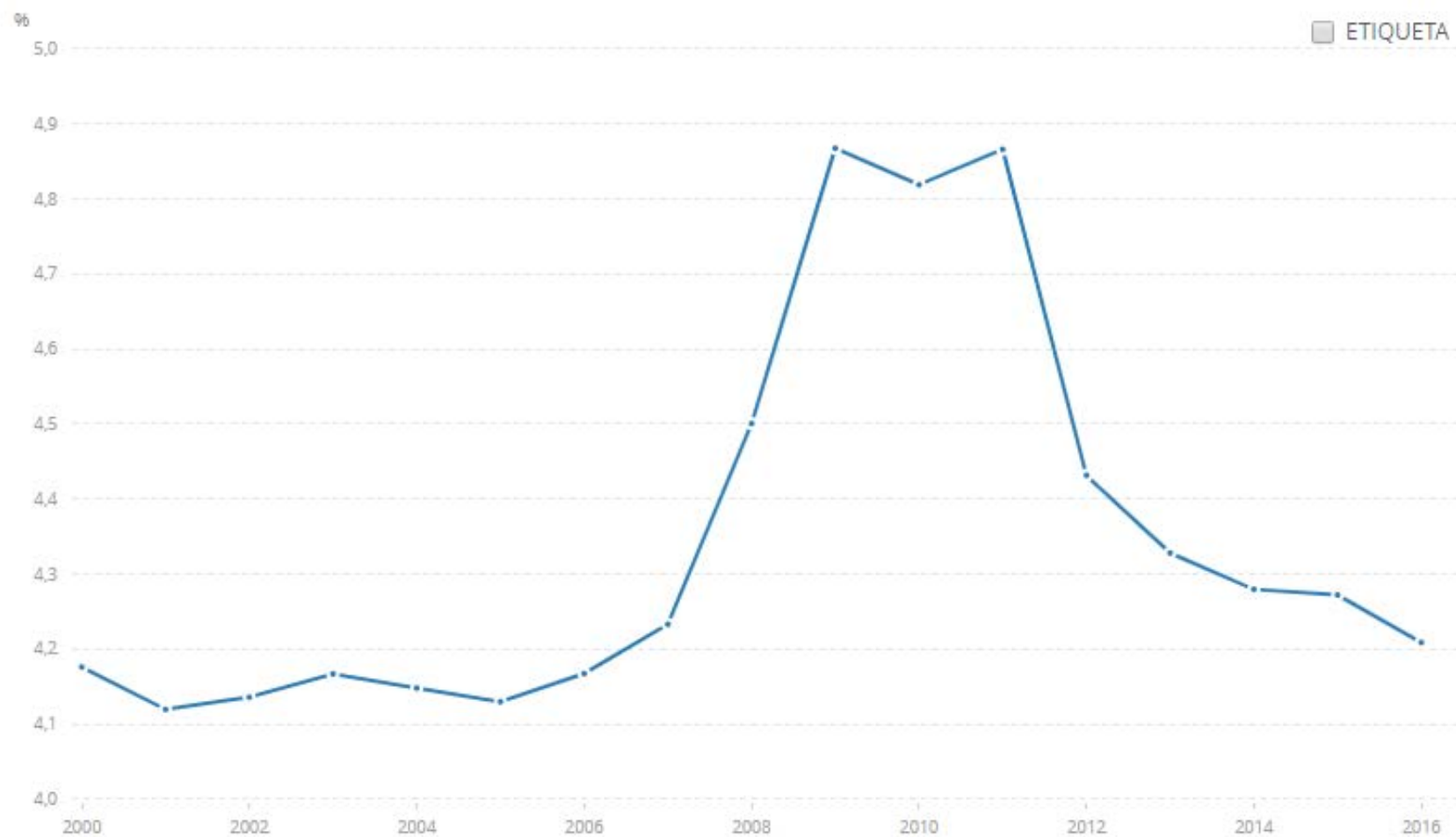
Columna

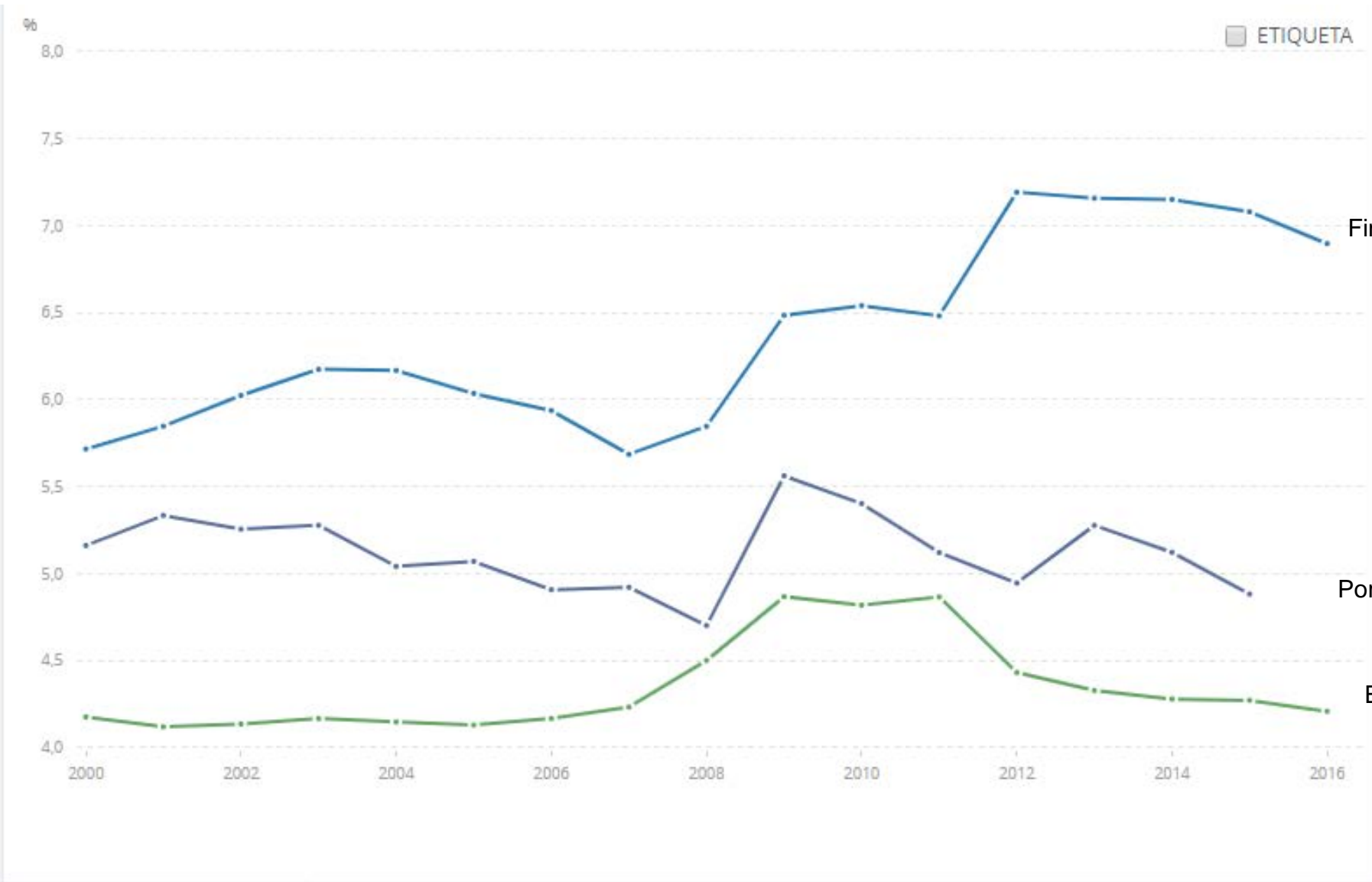
Mapa

Mostrar también

Compartir

Detalles

2000 - 2016

DATOS BANCO MUNDIAL

3.3 Polítiques educatives i globalització

L'educació ja no pot ser observada només des de coordenades locals per l'impacte que està tenint el fenomen de la globalització, connectada a escala global.

Globalització: moltes definicions i una àmplia línia d'investigació.

- Importants transformacions estructurals que han tingut lloc al món.
- Sobretot durant la segona meitat del segle XX.
- Caracteritzades pel protagonisme de l'economia de mercat acompanyada de polítiques de liberalització dels intercanvis de béns i serveis.
- Desenvolupament del fenomen de les migracions internacionals.
- Impacte dels avanços de les tecnologies de la informació i la comunicació.

3.3 Polítiques educatives i globalització

Globalització i educació:

- Adopció de models educatius internacionals (models occidentals).
- Promoció d'un currículum transformat cada vegada més sota directrius estandarditzades.
- Marc de comparació (de resultats, de processos): ja no és tant el local o més pròxim, sinó que hi ha un impuls de la comparabilitat internacional i l'ajustament a estàndards globals.
- Rendició de comptes a escala internacional.
- Llengües estrangeres, monopoli lingüístic de l'anglès (llengües minoritzades i globalització).

3.3 Polítiques educatives i globalització

Crítica a la **globalització hegemònica** que desdibuixa les particularitats locals:

Hem de revaloritzar el que és local, desglobalitzar-ho en relació amb la globalització neoliberal (que ho globalitza decodificant-ho com a local) i transformar-ho en llavor d'una globalització alternativa, contrahegemònica (Sousa Santos, 2004)

Globalització hegemònica	Localisme globalitzat
	Globalisme localitzat
Globalització contrahegemònica	Cosmopolitisme
	Patrimoni comú

Tema 4: Interacció i control a l'aula

4.1 Educació i gènere

Autores i aportacions rellevants des de la sociologia de l'educació feminista.

4.2 Escola coeducativa

Pla director de coeducació de la Generalitat Valenciana.

4.1 Educació i gènere

L'escola construeix i reproduïx els ordres de gènere: una manera d'entendre l'exercici del poder i de control en l'àmbit educatiu.

Extensa tradició teòrica de la sociologia del gènere (s'inicia als anys 70) > women studies (anys 80) > feminisme de la igualtat (90) > feminisme postmodern, feminisme global, transfeminisme.

Entendre el gènere és entendre'l com relacions de poder, també present com a element clau organitzador a les escoles: relacions de gènere que es desenvolupen en entorns de gènere com són les escoles.

Sociologia de l'educació feminista, una selecció d'autores:

- ❖ Sandra Acker
- ❖ Madeleine Arnot
- ❖ Sara Delamont

- ❖ Raewyn Connell
- ❖ Bettina Dausien
- ❖ Marina Subirats

4.1 Educació i gènere

Sandra Acker

La sociologia de l'educació presenta un biaix de gènere, com tota disciplina científica: les dones no són presents, per exemple, en els estudis sobre bandes juvenils, perquè es tracta com un «món de xics».

Recerca com a camp androcèntric.

El gènere i la professió docent: persistència de veure les dones docents vinculades al seu rol familiar.

Els estudis de gènere s'han de dotar d'altres claus explicatives: interseccionalitat. El gènere en l'actualitat és una lectura imprescindible, però no suficient.

4.1 Educació i gènere

Madeline Arnot

Autora crítica amb el desenvolupament de la teoria de la reproducció cultural perquè no inclou suficientment la incidència de la divisió sexual de la feina.

Especialista i crítica amb el treball de Basil Bernstein perquè no incorpora la lectura de gènere en la pràctica i discurs pedagògics.

Classe social i gènere han d'anar imprescindiblement units en les anàlisis sobre la realitat social i educativa.

Proposta dels «codis de gènere» per entendre les separacions i les distàncies, les diferents maneres d'estar a l'escola i el reconeixement que hi ha a les escoles una hegemonia de classe i masculina.

4.1 Educació i gènere

Sara Delamont

Estudis sobre el jove antiescola. Revisió crítica dels treballs de les teories de les resistències, encapçalades per Paul Willis, entre altres.

Crítica davant el tractament mitificat dels joves antiescola (com es planteja en *Learning to Labour*) i l'enfocament despectiu als proescola (*pringados*).

Falta l'enfocament de gènere: les xiques antiescola no són estudiades al estudis de les teories de la resistència i estudis culturals, per això Sara Delamont critica que hi ha un marcat biaix de gènere dins de la investigació desenvolupada per aquests estudis.

4.1 Educació i gènere

Raewyn Connell

Desenvolupa la teoria relacional de gènere per abordar l'organització i les relacions de gènere a l'escola.

L'escola és un lloc fonamental en la creació de models de masculinitats i feminitats. Treballs sobre masculinitat hegemònica.

Ordre de gènere dominant i hegemònic que caracteritza cada societat (nivell macro); règims de gènere (nivell meso); relacions de gènere (nivell micro).

Els règims de gènere no són construccions inflexibles perquè estan subjectes a canvis, però les escoles «no són la màquina de revolució de gènere que les feministes, focalitzades en la tasca de canviar les actituds i les normes, alguna vegada van creure que eren».

4.1 Educació i gènere

Bettina Dausien

Perspectiva biogràfica de la formació, en què destaca que l'aprenentatge és sempre aprenentatge biogràfic.

La biograficitat i el gènere constitueixen un camp d'anàlisi essencial perquè els entorns d'acció concrets són «entorns de gènere».

El nostre entorn de gènere influeix en les nostres decisions educatives, en els nostres itineraris i trajectòries.

Interessant aportació per estudiar les trajectòries educatives des d'aquesta clau d'entorns de gènere.

4.1 Educació i gènere

Marina Subirats

Anàlisi de la construcció social de gènere en el nostre context amb una reflexió teòrica i una investigació empírica profunda que manté des dels anys 70.

Transmissió del gènere a les escoles i com s'educa de manera diferent a xics i a xiques.

Model d'escola coeducativa des d'una proposta teòrica i aplicada.

Anàlisi del gènere masculí vinculat a la imatge històrica del guerrer i com aquest model continua perpetuant-se a les escoles.

Cal avançar cap al repte de la transformació cultural amb una socialització dels gèneres que elimine els aspectes negatius i les jerarquies: «l'horitzó últim al qual apunta el feminisme és el de la destrucció dels gèneres».

4.2 Escola coeducativa

Definició de coeducació en el Pla director de coeducació (Generalitat Valenciana, 2018):

Un procés educatiu que afavoreix el desenvolupament integral de les persones amb independència del sexe en el qual estiguen socialitzades i, en conseqüència, entenem per **escola coeducativa** aquella en què s'equilibren les mancances amb les quals l'alumnat arriba a l'aula a conseqüència del sexisme que impregna la societat; aquella en la qual s'eliminen tot tipus de desigualtats o mecanismes discriminatoris per raó de sexe, identitat i expressió de gènere, ètnia, diversitat sexual o familiar, característiques sexuals, procedència o classe social, i aquella en què les alumnes i els alumnes puguen desenvolupar lliurement les seues identitats en un clima d'igualtat real i sense cap tipus de condicionants o limitacions imposades.

4.2 Escola coeducativa

Principis que sustenten el Pla director de coeducació:

- **Transversalitat:** enfocament transversal de gènere en totes les fases de gestió de les polítiques públiques, i en concret en les polítiques en matèria d'educació.
- **Visibilitat:** accent en la necessitat de fer visibles les dones i la seua contribució; anàlisi del currículum ocult.
- **Inclusió:** valorar la diversitat com a element positiu i enriquidor i no motiu de discriminació; atendre les barreres de gènere.
- **Interseccionalitat:** els eixos de desigualtat estan interconnectats; les persones experimenten més d'un tipus de desigualtat (gènere, classe social, edat, cultura...).
- **Equilibri en la paritat:** participació equilibrada de dones i homes en l'àmbit de la decisió pública i també en l'àmbit privat en un repartiment en termes de coresponsabilitat.
- **Valors democràtics:** una societat democràtica ha de promoure societats pacífiques i inclusives i lliures de violència en totes les seues formes.

Si els deixem d'etiquetar
els deixarem ser!

Tema 5: Sociologia de l'alumnat

5.1 L'alumnat com a categoria social.

5.2 L'exclusió educativa: abandó i fracàs escolar.

5.1 L'alumnat com a categoria social

L'alumnat com a **categoria social** posa el punt d'atenció a entendre el seu comportament educatiu en consideració amb els factors exògens a l'escola, i no només en relació amb les variables endògenes: els **condicionants socials**.

L'escola és un **context social** on es desenvolupen relacions de poder interpersonals i on l'alumnat és un dels actors socials protagonistes. A més, l'alumnat passa moltes hores del seu temps en un espai com l'escola, que és un espai tancat; per això l'escola pot ser vista com una institució total d'exercici del control dels infants i els joves.

La investigació desenvolupada des de la sociologia de l'educació sobre l'alumnat és extensíssima i molt diversa segons perspectives, temàtiques abordades i contextos de realització.

Treballs destacats sobre l'alumnat conegut com "antiescola" (també com a "desenganxat", que abandona o absentista).

5.1 L'alumnat com a categoria social

- ❖ Relacions de poder entre iguals
- ❖ Relacions alumnat/professorat
- ❖ Incidència de la classe social
- ❖ Capital cultural familiar
- ❖ Famílies i escola
- ❖ Reaccions contraescola, resistències

L'escola és estudiada com un **context social** vertebrat per relacions de poder; escola com a institució total (temps escolars intensius)

5.1 L'alumnat com a categoria social

❖ *Learning to labour*- Paul Willis (1997)

Alumnat antiescola: comportaments sexistes, individualistes, allunyats de l'esforç mental i pràctica intel·lectual.

Identitat antiescola manifestada en la manera de vestir, en les reaccions i els comportaments amb el sexe femení.

Rebuig al sistema educatiu i a la promesa meritocràtica d'ascens social: no són els «hereus», no esperen res del sistema educatiu per millorar les seues vides.

5.1 L'alumnat com a categoria social

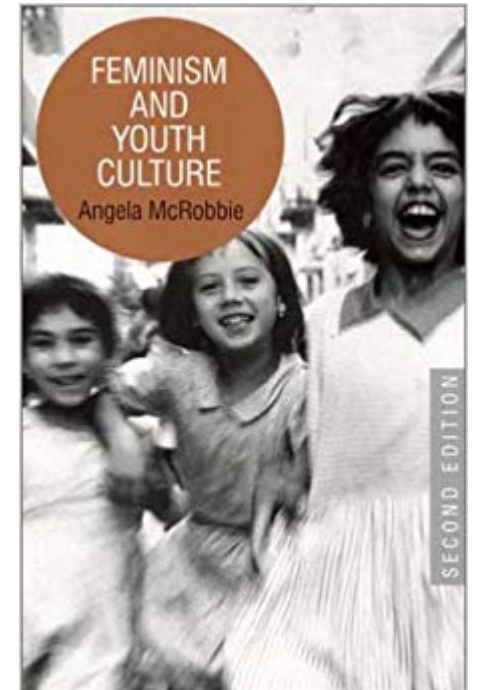
❖ *Working-class girls and the culture of femininity (1977); Feminism and youth culture (1978)*- Angela McRobbie

Reacció en les xiques de classe treballadora perquè consideren que no estan destinades a llocs de treball de millora social.

Identitat sexual en oposició al que espera la institució escolar.

Sexualitat marcada davant el professorat per mostrar la seua oposició.

Estudis sobre revistes per a públic femení jove: construcció de models simbòlics de feminitat.

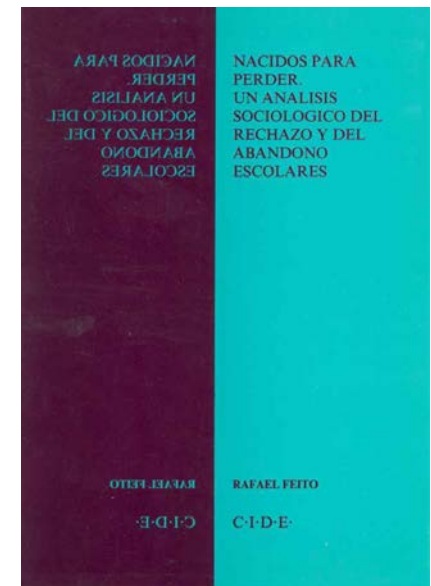
5.1 L'alumnat com a categoria social

❖ *Nacidos para perder*- Rafael Feito (1990)

Les escoles no poden ser analitzades al marge del context socioeconòmic; les escoles són llocs polítics implicats en la construcció del discurs, de les subjectivitats; els valors i les creences que guien la pràctica escolar no són universals, són construccions socials basades en supòsits polítics i normatius específics.

Etnografia en instituts de secundària per explorar causes d'abandonament escolar sense graduar-se.

Causes del desenganxament escolar: falta de planificació, currículum allunyat d'aspiracions laborals, resistències ja previstes.

5.2 L'exclusió educativa: abandó i fracàs escolar

Societat del coneixement > competitivitat mercat laboral > mercat educatiu competitiu.

Carrera credencialista: lògica acumulativa de títols > excedent de diplomes: pèrdua del valor (inflació de títols).

Alguns no poden seguir aquesta cursa > abandó educatiu.

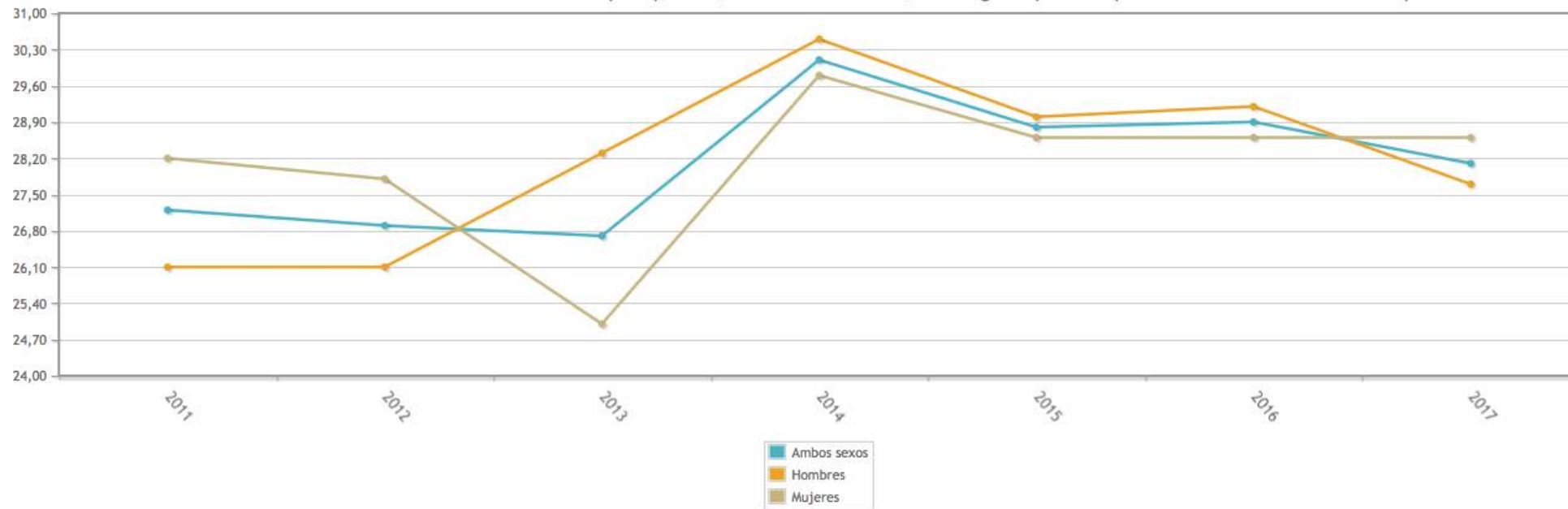
Perfil sociològic de l'abandó

- ❖ Sexe: més probable en homes.
- ❖ Procedència: estrangers.
- ❖ Estudis de mares i pares: només etapa obligatòria.
- ❖ Edat: més probable a major edat.
- ❖ Graduat en ESO: més en les que no hi han arribat.

Condicionants socials, familiars i econòmics.

Impacte dels períodes de bona situació econòmica / gran recessió, que influeixen en les taxes d'AET.

Impacte d'altres fenòmens socials: vulnerabilitat social i laboral, pobresa familiar, llars amb progenitors en situació d'atur.

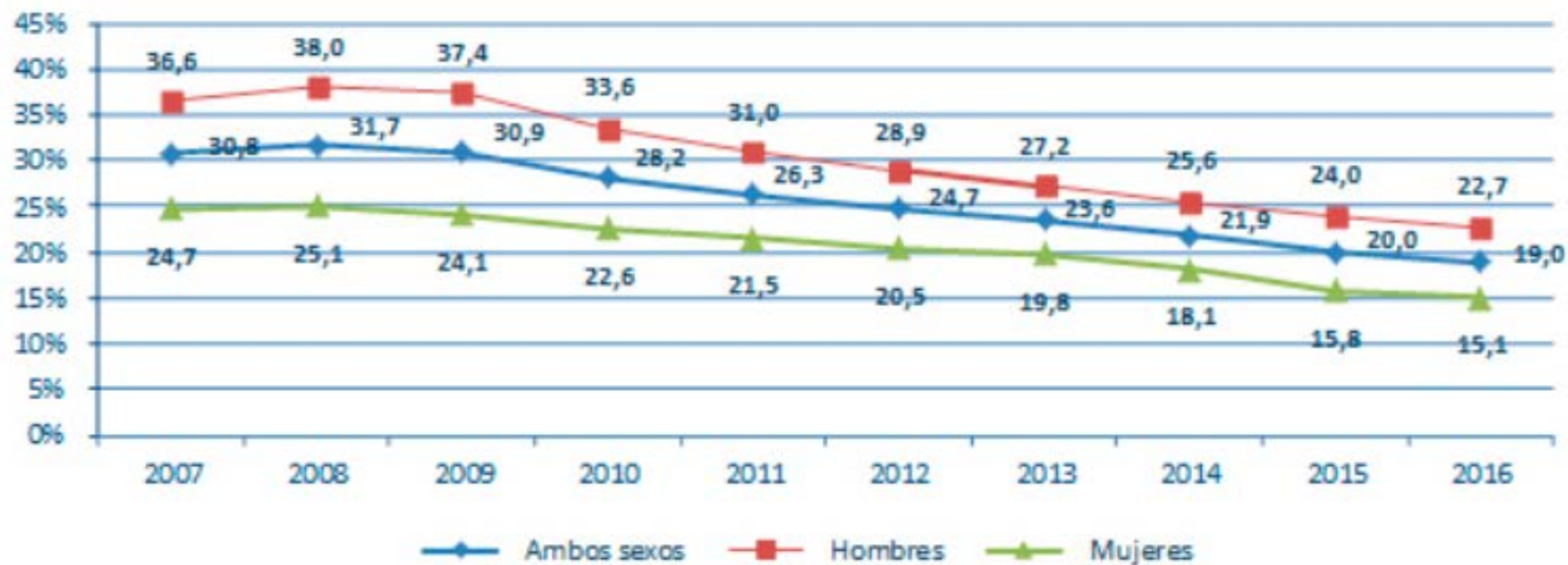

Risc de pobresa o exclusió social per sexe i edat

	2017	2016	2015	2014	2013	2012	2011
Ambos sexos							
Menores de 16 años							
En riesgo de pobreza (renta año anterior a la entrevista)	28,1	28,9	28,8	30,1	26,7	26,9	27,2
Hombres							
Menores de 16 años							
En riesgo de pobreza (renta año anterior a la entrevista)	27,7	29,2	29,0	30,5	28,3	26,1	26,1
Mujeres							
Menores de 16 años							
En riesgo de pobreza (renta año anterior a la entrevista)	28,6	28,6	28,6	29,8	25,0	27,8	28,2

Font: INE, Enquesta de Condicions de Vida, 2017

Abandonament educatiu primerenc. 2007-2016 homes i dones

Abandonament educatiu primerenc. 2007-2016 comunitats autònomes

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
TOTAL	30,8	31,7	30,9	28,2	26,3	24,7	23,6	21,9	20,0	19,0
Andalucía	37,1	37,9	37,2	34,6	32,1	28,8	28,7	27,7	24,9	23,1
Aragón	25,5	25,8	25,0	23,8	22,8	20,4	18,9	18,4	19,5	19,1
Asturias (Principado de)	23,1	20,0	21,3	22,2	21,9	19,8	19,1	13,6	16,8	16,6
Balears (Illes)	42,1	42,5	40,3	36,5	29,7	28,9	29,8	32,1	26,7	26,8
Canarias	36,4	34,1	30,7	29,8	30,9	28,0	27,5	23,8	21,9	18,9
Cantabria	25,5	22,9	24,2	23,9	21,4	14,2	12,1	9,7	10,3	8,6
Castilla y León	23,7	26,4	26,9	23,4	27,5	21,7	19,2	16,8	16,7	17,3
Castilla-La Mancha	37,3	38,4	34,6	33,4	31,5	27,5	27,4	22,2	20,8	23,2
Cataluña	31,2	32,9	31,9	28,9	26,2	24,2	24,7	22,2	18,9	18,0
Comunitat Valenciana	31,2	32,6	31,9	28,4	26,7	25,9	21,7	23,4	21,4	20,2
Extremadura	34,4	33,8	34,1	31,6	30,1	32,6	29,2	22,9	24,5	20,4
Galícia	23,5	23,6	25,8	22,8	20,4	22,7	20,2	18,5	17,0	15,2
Madrid (Comunidad de)	25,8	27,1	26,2	22,3	19,5	21,5	19,7	18,3	15,6	14,6
Murcia (Región de)	39,2	40,6	36,8	34,9	30,3	26,9	26,3	24,1	23,6	26,4
Navarra (Comunidad Foral de)	16,3	18,8	18,7	16,8	12,0	13,0	12,9	11,8	10,8	13,4
País Vasco	14,3	14,8	16,6	13,1	13,8	12,4	9,9	9,4	9,7	7,9
Rioja (La)	30,6	37,0	31,9	27,2	30,6	24,3	21,7	21,1	21,5	17,8
Ceuta	49,1	42,7	34,1	45,8	38,9	38,5	33,5	29,5	29,8	21,5
Melilla	46,8	35,5	36,7	35,4	19,3	32,6	33,1	19,6	24,1	24,4

5.2 L'exclusió educativa: abandó i fracàs escolar

Indicador educatiu consensuat en ET2020 i altres informes: Abandó escolar prematur (*Early School Leaving*)

- ❖ La taxa d'abandó escolar prematur fa referència al percentatge de persones de 18 a 24 anys que no ha completat l'educació secundària de segona etapa i que no segueix cap tipus d'estudi o formació.

ET2020 UE: reduir l'abandó per sota del 10%

5.2 L'exclusió educativa: abandó i fracàs escolar

Abandó i fracàs són problemàtiques socioeducatives recents; abans de la Llei general d'educació (1970) no eren considerats "problemàtics", perquè era habitual no continuar a l'escola: són fenòmens de preocupació relativament recent.

- El fracàs escolar o educatiu es pot acotar al fet que una persona no arribi al nivell educatiu mínim marcat pel sistema educatiu.
- Fracàs de rendiment escolar: quan els coneixements, mesurats a través de proves d'avaluació, són insuficients.
- Fracàs escolar administratiu: quan l'Administració no certifica el títol educatiu mínim (educació obligatòria).
- Fracàs relacional socioeducatiu: quan es donen comportaments i reaccions per part de l'alumnat que no s'ajusten al comportament esperat (comportament disruptiu) en termes de convivència educativa.

Tema 6: Sociologia del professorat

6.1 El professorat com a categoria social.

6.2 El professorat, entre la professionalització, la proletarització i la desprofessionalització.

6.3 La relació professorat i famílies.

6.1 El professorat com a categoria social

Professorat com a categoria social posa el punt de mira a entendre'l com una construcció social, una professió influïda pels processos i els mecanismes socials i les transformacions socials.

És una categoria social perquè:

Es poden estudiar de manera agrupada les seues característiques al llarg del temps: pel que fa al nombre, segons variables sociodemogràfiques, els canvis en la seua dedicació horària, la temporalitat, l'evolució dels salaris...

Estadístiques d'educació per estudiar les condicions laborals, els nivells de funcionarització, el nivell salarial, el tipus de jornada, el nombre de docents per alumnat...

6.1 El professorat com a categoria social: algunes dades generals

Sistema educatiu espanyol

- 74% treballa en el sector públic
- 93% règim d'ensenyament general
- 80% ensenyaments no universitaris, 14% universitaris, 4,5% règim especial, 1,5% educació persones adultes
- 2,3% d'augment de docents respecte el curs anterior

Sistema educatiu valencià

- 73,2% treballa en el sector públic (Catalunya 70,3%; Madrid 59,5%)
- 79% no universitaris, 15% universitaris, 4% règim especial, 2% educació persones adultes

Professorat que imparteix alhora ensenyaments en primària i secundària: cas valencià i català els majors percentatges (un 25%; quan en la major part dels altres territoris autonòmics és un 10%).

Professorat especialitzat en necessitats de suport educatiu a centres específics. Cas valencià: 808 docents (84% públics).

6.1 El professorat com a categoria social: algunes dades sobre feminització

Feminització de la professió docent.
Cas espanyol

- 97,6% educació infantil
- 81,1% educació primària
- 71,8% ESO
- 57,7% batxillerat i FP

Feminització de la professió docent
Cas valencià

- 98,1% educació infantil
- 81,1% primària
- 69,8% ESO
- 57,1% batxillerat i FP

Dones als equips directius a centres d'infantil i primària

- 63,4% directores
- 70,4% secretàries de centre
- 75% caps d'estudi

Dones als equips directius a centres de secundària

- 37,3% directores
- 46,8% secretàries de centre
- 51,6% caps d'estudi

Dades del curs 2015-2016

Fonts: *Las cifras de la educación en España \ Informe 2017 sobre l'estat del sistema educatiu*

6.1 El professorat com a categoria social: algunes dades sobre salaris

- Increment salarial a l'estat espanyol durant l'últim any: 1%.
- Altres estats europeus han variat fins un 5% Regne Unit, 6% Romania.
- Congelació salarial a Itàlia des del 2010 i a Xipre des del 2013.
- Crisi econòmica: retallades salarials i congelació de salaris com a mesura davant el dèficit.
- Mesures d'augment de salaris per promocionar la professió docent.
- Estàndards de poder adquisitiu (EPA) per poder comparar: abans del 2009 tendència d'augment (excepte Grècia i França).
- Des del 2009 al 2016, salaris més alts a Bulgària, Dinamarca, Estònia, Lituània, Hongria, Romania (primària) i Eslovàquia; salaris al mateix nivell que el 2009 a Espanya, Letònia, Luxemburg, Romania (secundària) i Noruega; salaris inferiors: Malta, Finlàndia, Regne Unit, Islàndia.
- Salari mínim oficial en relació amb el PIB (nivell de vida d'un estat).
- Salari màxim oficial (quantitat més alta després d'un nombre d'anys treballant) i PIB.
- Espanya té un salari mínim oficial més alt en relació amb el PIB (122%); a Finlàndia, 30% menys.
- Europa: alta diversitat quant als salaris docents i polítiques salarials diverses.

▪ Informe UE, 2016:
Salarios y complementos del profesorado y los directores de centros educativos en Europa

6.2 El professorat, entre la professionalització, la proletarització i la desprofessionalització

Reconeixement legal / Reconeixement social en l'exercici d'una professió.

Reconeixement social: es construeix a partir de les característiques sociohistòriques que ha tingut la professió, el seu grau de classificació social i també, entre d'altres, el nivell salarial.

3 conceptes clau: professió / ocupació / qualificació:

- **Professió:** és el resultat de la formació teòrica i pràctica que repercuteix en un reconeixement (legal i social) per exercir un tipus de treball determinat.
- **Ocupació:** és l'agrupació d'activitats professionals que pertanyen a diferents llocs de treball amb característiques comunes, les tasques de les quals es realitzen amb normes, tècniques i mitjans semblants i responen a un mateix nivell de qualificació.
- **Qualificació** és la capacitat de desenvolupar les tasques inherents a una ocupació determinada, en la qual es tenen en compte el nivell i l'especialització.

6.2 El profesorado, entre la profesionalización, la proletarización i la desprofesionalización: tres tesis

Primera tesi: **professionalització.**

Anàlisi funcionalista del professorat:

- El docent pertany a un sector privilegiat.
- Grau d'autonomia i d'autoregulació: diferències segons el nivell formatiu i tipus de contracte (tipus categories docents universitaris).
- Subordinació a les autoritats directives.
- Sindicalisme de tipus professional.

Segona tesi: **proletarització.**

Anàlisi neomarxista del professorat:

- Els docents com a treballadors de l'ensenyament.
- La proletarització suposa una pèrdua d'autonomia i un major control de la carrera docent per part de l'Administració.
- La conflictivitat dels centres té la causa en un empitjorament de les condicions laborals.
- Afectats per les retallades socials i laborals i control burocràtic, desgast.

6.2 El profesorado, entre la profesionalización, la proletarización i la desprofesionalización: tres tesis

Tercera tesi: **desprofessionalització.**

Maurice Tardiff i Louis Levasseur *La division du travail éducatif* (2010)

La professió docent s'està transformant, es recompon.

A les escoles públiques del context occidental hi ha unes figures tècniques que estan desenvolupant tasques educatives que abans eren realitzades pel professorat.

Interpretació crítica de la desprofessionalització: reemplaçament del professorat per altres figures, racionalització organitzativa (control) i econòmica (control econòmic); precarietat de les escoles públiques; la divisió del treball educatiu permet oferir una oferta de serveis més àmplia, que pot conduir a la inestabilitat institucional i també a una dicotomia entre els tècnics que no són part del cos docent i el professorat.

- Activitats educatives de suport
- Accions de mediació
- Elaboració de materials educatius
- Tasques d'organització escolar

6.3 El professorat i les famílies

L'escola i les famílies són interpel·lades a entendre's sovint amb missatges de major implicació i participació.

Hi ha contradiccions sobre com s'ha d'entendre aquesta participació (col·laborar puntualment i sempre de manera dirigida no és participació plena). Discursos contraposats:

- Discurs políticament correcte: cal mantenir i fomentar la relació i la col·laboració entre el professorat i les famílies. El professorat “necessita” les famílies.
- Discurs ambivalent: el discurs del professorat sobre la participació de les famílies mostra certa contradicció perquè manifesta el desig d'una major participació de les famílies però també una opinió sobre “sentiment d'invasió” al seu àmbit i espai propi.

6.3 El professorat i les famílies

Importants canvis socials des de mitjan segle XX i primeres dècades del XXI que han transformat les relacions familiars i les seues composicions:

- Transformacions industrials i de modernització.
- Incorporació de les dones al món del treball remunerat i canvis en la divisió sexual del treball.
- Migracions de les zones rurals a les urbanes.
- Descens i retard de la maternitat.
- Tècniques de reproducció assistida.
- Noves formes de filiació i convivència.
- Noves maneres d'entendre la relació família-escola.

6.3 El professorat i les famílies

Canvi familiar definit per la pluralitat. Tipologia:

- Llars unipersonals, de gent gran, vídues especialment; persones que es divorcien, se separen; persones joves adultes que s'emancipen.
- Parelles sense fills/es, casades o en unions de fet; allargament de l'esperança de vida (niu buit) i retard de la fecunditat, també pel valor que s'atorga a la parella.
- Famílies reconstituïdes, que estan formades a partir d'una separació o divorci.
- Famílies monoparentals, formades per un progenitor, normalment a conseqüència d'una separació, divorci, viduïtat o per lliure elecció.
- Famílies constituïdes per legalització del matrimoni homosexual, amb fills/es o sense.
- Famílies no basades directament en la reproducció i gestació natural (adopció, reproducció assistida i gestació subrogada).
- Nous models de relacions i unions poliamoroses.

6.3 El professorat i les famílies

Algunes dades sobre l'estructura de les llars i les famílies:

- Dimensions mitjanes de les famílies valencianes: 2,45 persones (2017).
- 31.400 llars valencianes es componen de dos o més nuclis familiars.
- 54.200 llars en què cohabitaven persones que no formen cap nucli familiar entre si.
- Parella amb fills: 1 fill el 47,5%, amb 2 fills el 44,2% i amb 3 o més fills un 8,3% (2016).
- Matrimoni format per persones del mateix sexe (legalitzat el 2005): el 3% del total en el cas valencià (2,6% en el conjunt de l'estat).

6.3 El professorat i les famílies

Posició asimètrica entre el professorat i les famílies: el professorat considera que ha de marcar la direcció i que les famílies hi han de col·laborar.

El professorat afirma majoritàriament que les famílies han de participar en l'educació i que és responsabilitat del professorat i dels centres establir canals que afavorisquen aquesta participació (no és el mateix col·laborar que participar).

Des de la perspectiva sociològica es destaca que les relacions entre famílies i escola estan clarament influïdes pels condicionants socials, que produeixen avantatges i desavantatges.

Desigualtat social i participació de les famílies a l'escola: s'ha estudiat que la participació de les famílies està en funció del seu origen, perquè aquelles d'origen estranger i les minories ètniques hi participen menys, per aquest ordre de major a menor: les d'origen europeu (no de l'est), llatinoamericanes, europees de l'est, subsaharianes, magribins i gitanes.

6.3 El professorat i les famílies

Segregació escolar: fenomen basat en una homogeneïtzació social intraescolar (en un mateix centre) i una heterogeneïtat social interescolar (entre centres):

- L'alumnat procedent de famílies treballadores es veu més desafavorit si s'escolaritza a centres amb majoria de famílies de la mateixa classe social; l'organització curricular té un impacte poc significatiu en la millora dels resultats educatius.
- El pes del gènere: les xiques de classe baixa escolaritzades a centres d'alta complexitat social obtenen resultats semblants a aquelles que ho són a centres de menor complexitat. Hipòtesi: les interaccions entre xiques hi tenen un pes influent, en el sentit de reforçar la seua adaptació o estratègia d'èxit acadèmic.
- Les estratègies de classe de les famílies: algunes famílies de classe treballadora busquen escoles amb un major perfil de classe mitjana amb l'expectativa social d'un millor resultat educatiu; aquesta elecció pot conduir a la construcció d'una expectativa familiar que es pot veure trencada si no es poden seguir les pautes de consum i d'inversió en serveis educatius complementaris, freqüents en moltes escoles de perfil de classe mitjana-alta.

Tema 7. Educació i biografia: transicions formatives i professionals

7.1 El concepte de transició escola-treball.

7.2 El model meritocràtic i la mobilitat social.

7.1 El concepte de transició escola-treball

El concepte de transició escola-treball ha rebut un ampli estudi des de la sociologia de l'educació.

Contextualització: capitalisme flexible; discursos de l'emprenedoria, l'activació individual, la flexibilitat, la mobilitat (claus per entendre el model social i productiu emergent).

Missatges i discursos en què se socialitzen els estudiants.

Trajectòries formatives > transicions escola-treball > transicions a la vida activa.

El concepte de transició:
Incorpora altres esferes vitals.
Emancipació familiar.
Independència residencial.
Emparellament.
Creació nucli familiar.
Maternitat/paternitat.

7.1 El concepte de transició escola-treball

Decisions i eleccions educatives, treballs recents des de la sociologia de l'educació en el nostre context:

- Bernardi i Cebolla (2014): classe social d'origen i rendiment escolar com a predictors de les trajectòries educatives.
- Hernández i Villar (2014): procés d'elecció dels estudis en el trànsit des de la secundària a la universitat.
- Troiano i altres (2015): influències familiars, escolars i individuals en la construcció d'expectatives acadèmiques.
- Tarabini i Curran (2015): polítiques per intervenir en l'abandó escolar.
- Elias i Daza (2017): decisions en les transicions cap a la postobligatòria.
- Villar i altres (2017): decisions a la universitat des de la secundària en temps d'incertesa.
- Obiol i Villar (2019): la influència dels rols de gènere en la transició a la FP.

7.1 El concepte de transició escola-treball

Tipologia de les 6 modalitats de transició basades en:

- Enfocament biogràfic.
- El subjecte com a actor social.

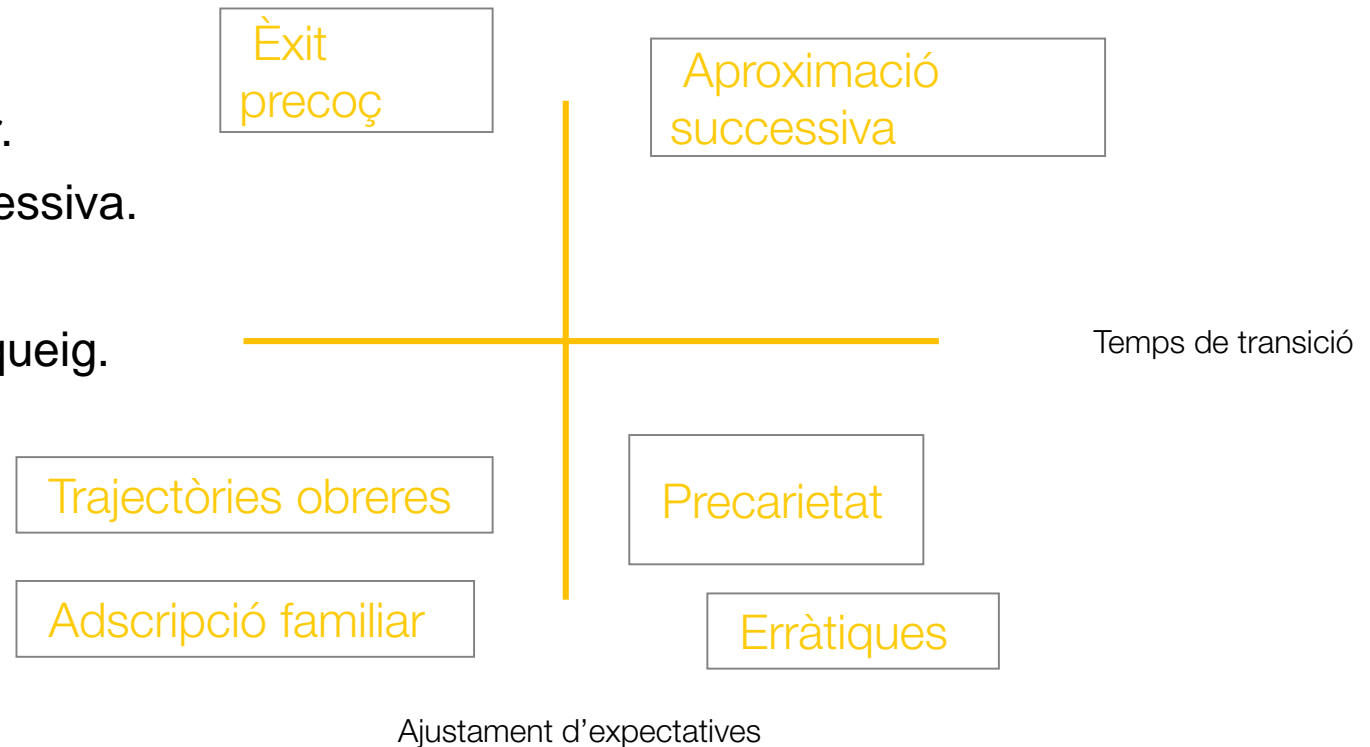
Itineraris, trajectòries i transicions portades a terme per un subjecte social actiu que articula paradoxes i complexitats en l'elecció racional, emocions, constriccions socials i culturals, estratègies de futur, restriccions institucionals...

7.1 El concepte de transició escola-treball

Tipologia de les 6 modalitats de transició:

1. Trajectòries d'èxit precoç.
2. Trajectòries obreres.
3. Trajectòries d'adscripció familiar.
4. Trajectòries d'aproximació successiva.
5. Trajectòries de precarietat.
6. Trajectòries erràtiques o de bloqueig.

7.1 El concepte de transició escola-treball

1. «**Trajectòries d'èxit precoç**»: identifica els itineraris que es desenvolupen de manera molt ràpida i directa cap a posicions professionals d'èxit i que alhora suposen formes precoces d'emancipació familiar. Generalment impliquen aconseguir titulacions a màxim nivell i insercions professionals ràpides i amb projecció de futur; al mateix temps els joves s'emancipen de la família de manera accelerada (ja siga per mobilitat geogràfica, recursos, expectatives o altres raons).

2. «**Trajectòries obreres**»: identifica una inserció laboral que es desenvolupa ràpidament, ja que suposa formació escolar curta, però amb un sostre molt definit i curt de qualificacions professionals. L'acceleració en la inserció laboral va molt lligada a pautes d'emancipació familiar precoç (ja siga per mobilitat geogràfica o per nupcialitat precoç).

7.1 El concepte de transició escola-treball

3. «**Trajectòries d'adscripció familiar**»: identifica casos molt aïllats i poc susceptibles de ser recollits degudament, llevat que siga mitjançant prospeccions qualitatives sobre col·lectius molt específics. Es tracta de joves que desenvolupen una transició determinada pel pes de la família (adscripció); suposa tot el contrari de l'elecció i només es dona en determinats àmbits de minories ètniques segregades i, segons com, a llocs de cultura rural dispersa; poden donar-se alguns casos d'adscripció a zones urbanes relacionats amb algunes empreses familiars, com el comerç al detall, o bé a determinats països amb organitzacions econòmiques i socials basades en la família extensa.

4. «**Trajectòries d'aproximació successiva**»: identifica itineraris de joves que apunten cap a una inserció amb èxit que els demana presa de decisions i itineraris de formació prolongats, però també certes demores o ajustos a les situacions d'estudi i/o treball, i finalment endarreriments en el procés d'emancipació familiar per raons econòmiques o d'estratègia. El terme és molt descriptiu d'una forma basada en l'assaig-error i en la moratòria de decisions complexes (elecció de carrera, vida en parella, crèdits hipotecaris, etc.).

7.1 El concepte de transició escola-treball

5. «**Trajectòries de precarietat**»: identifiquen itineraris de joves que són més aviat simples en formació i qualificació professional. La particularitat està dominada per un mercat laboral molt precari: comprèn tant gent amb poca formació com joves que tenen titulacions altes però que han hagut d'assumir ajustos a la baixa i escasses possibilitats de promoció professional. La precarietat no està definida només pel tipus de contracte, sinó per la forma de vulnerabilitat en la feina (risc d'atur i per poca acumulació professional).

6. «**Trajectòries erràtiques o de bloqueig**»: identifiquen itineraris de joves que per raons diverses queden durant molts anys fora dels circuits de la formació i del treball. En tot cas, els ingressos provenen de tasques d'economia no legalitzada. L'atur crònic i la baixa ocupabilitat tendeixen a fer-se continus o permanents.

7.2 El model meritocràtic i la mobilitat social

Meritocràcia, etimològicament: govern dels o pels mèrits

Societat meritocràtica, perquè el coneixement hi actua com a força productiva central i, en aquest sentit, l'ascens en estatus i ingressos està vinculat a la graduació en educació superior.

l d'aquesta societat i discurs que prioritza la meritocràcia es deriva la “promesa meritocràtica”: una promesa que presenta el destí com l'ascens social, la mobilitat ascendent en l'estructura social. Per a aquest ascens el sistema educatiu és la institució clau per a la distribució de posicions i recompenses socials basades en els mèrits obtinguts.

7.2 El model meritocràtic i la mobilitat social

Model meritocràtic

- Les posicions en l'estructura social estan condicionades a la correspondència entre mèrits i capacitats individuals.
- Influència teòrica funcionalista i de l'elecció racional.
- Funcions de l'escola: selecció social i preparar futurs professionals.
- Les capacitats individuals, que es manifesten en els mèrits, proporcionen l'estatus social.

Model credencialista

- Les posicions en l'estructura social estan determinades per les desigualtats socials.
- Influència teòrica neomarxista (crítica el model meritocràtic i la promesa).
- Els grups dominants controlen les credencials per a la distribució de posicions de poder en l'estructura social.
- Les credencials acadèmiques funcionen com un mitjà de control de les posicions socials.